

Condemnats a l'infern?

Les condicions meteorològiques d'un rigorós estiu han fet gairebé incontrolables diversos incendis al Principat.

Tot i que s'han abocat tots els mitjans possibles, les contínues revifades han prolongat la feina dels equips d'extinció durant dies.

La diversitat de causes que provoquen els incendis fa pensar que calen solucions globals per a aquest fenomen.

Vuit causes dels incendis

Estem condemnats al foc? Tot i les mesures de prevenció, la millor coordinació dels equips d'extinció i l'allau de voluntaris que s'ofereix per treballar-hi, sembla impossible deslliurar-se del risc d'incendis. Algunes de les causes que el provoquen superen l'àmbit local i nacional.

L'onada de calor que ha afectat la conca mediterrània feia tómer a les autoritats que, tard o d'hora, el foc acabaria apareixent. Les temperatures, excepcionalment intenses, però també més llargues del que és habitual, van fer que les administracions donessin veus d'alerta i demanessin tota classe de precaucions. La Diputació de Barcelona, fins i tot, havia restringit l'accés als parcs naturals que estan al seu càrrec. Malgrat això, el foc ha acabat brotant i extenses zones forestals han cremat com una teia. La resposta dels partits polítics de l'oposició ha estat excepcionalment prudent. Sembla evident que el nombre d'incendis —una altra cosa és el nombre d'hectàrees cremades, que varia segons la meteorologia i les condicions del bosc— ha minvat en els últims anys i que la política preventiva ha donat bons resultats a Catalunya. Els partits, per tant, prefereixen no llençar-hi més llenya i donar exemple de solidaritat als ciutadans. Vol dir això que no es pot fer res més? Estem condemnats al foc? Calen polítiques globals, a més de nacionals i locals, per reduir els riscos? Només si analitzem les causes i l'evolució històrica dels incendis forestals en podrem intuir la resposta.

1 Les causes naturals. Semblen les més difícils de combatre i prevenir. El bosc mediterrani, en el nostre cas, està sotmès a variacions meteorològiques que el mantenen durant l'època estival en un nivell

d'humitat més baix i que l'exposen a temperatures més altes. Això últim provoca també la presència de molècules orgàniques inflamables procedents de l'exsudació de les plantes. En aquest context només cal una tempesta seca amb llamps perquè el bosc comenci a cremar. Evidentment, els llamps no afecten només les zones mediterrànies: "En algunes regions de Sibèria i l'Orient llunyà la proporció d'incendis forestals originats per llamps arriba al 70%", segons un informe presentat a la Reunió sobre Polítiques Públiques que afecten els Incendis Forestals, organitzada per la FAO (l'Organització per l'Agricultura i l'Alimentació de l'ONU) a Roma el 1998. Ara i aquí, el percentatge d'incendis provocats per llamps és molt menor: en la mateixa reunió de la FAO, l'*Informe del grup de treball sobre la conca del Mediterrani* atribueix a causes naturals només el 5% dels incendis. Una de les raons que la proporció d'incendis naturals sigui més baixa a Sibèria és que la densitat de població també ho és i, lògicament, allà és menys evident l'acció de l'home que no pas a la conca mediterrània.

2 L'abandonament de camps. Històricament, quan el sector primari era el predominant en els Països Catalans, l'home va anar prenent terres al bosc amb la desforestació i la construcció de terrasses i bancals en zones muntanyoses. Molt concretament, aquestes terres guanyades

als pendents més inaccessibles s'han abandonat quan la tecnificació del camp ha imposat els vehicles per llaurar i fer la collita. L'abandonament de totes aquestes terres, i d'altres —el nombre de pagesos continua minvant—, sobretot en les zones de secà, ha permès al bosc —o, més ben dit, a les zones forestals— una reconquesta de terrenys perduts. Els primers protagonistes d'aquesta reconquesta són els matolls, que van estenent-se més ràpidament que el bosc pròpiament dit. Segons les dades de l'European Forest Institute, que estudia l'estat dels boscos a Catalunya, el 41,76% de la superfície de Catalunya són terrenys forestals amb arbres, i un altre 19,37% és terreny forestal sense arbres, és a dir, dominat per l'esmentat matollar. Aquest espai en extensió també és especialment propici als incendis durant l'estiu, i moltes vegades és la porta d'entrada del foc als boscos.

L'abandonament, a més, també afecta els mateixos boscos. El responsable d'exploracions forestals d'Unió de Pagesos, Joan Jou, assegura que “les neteges i processos per aclarir els boscos són feines ruïnoses, i els productes que se'n treuen no tenen cap sortida al mercat”. Les serradores s'han reduït molt —abans n'hi havia en la majoria dels pobles— i la compra de fusta s'ha concentrat en molt poques empreses que, segons Jou, fixen uns preus molt baixos.

Abans, la mateixa presència de pagesos en les zones rurals al voltant dels boscos significava una certa vigilància i neteja —ni que sigui pel simple fet d'acumular llenya per a la masia i de fer pasturar el bestiar—, però la disminució del sector agropecuari ha fet desaparèixer aquesta relació. En canvi, molts boscos formen ara part del paisatge de les urbanitzacions, que porta al mig de les zones forestals veïns menys implicats amb el medi i nous perills.

L'Informe del grup de treball sobre la conca del Mediterrani, presentat a l'esmentada reunió de la FAO del 1998, també ho constata: “Als països magribins, on ha crescut la demanda de llenya i productes forestals, les poblacions locals consideren els incendis una amenaça directa pel propi benestar. D'aquesta manera, la incidència dels incendis ha

Incendi a Algaida (Mallorca) en la zona del puig de Randa, el passat 8 d'agost.

continuat en nivells relativament estables.” “[En canvi,] Europa Occidental ha experimentat l'abandonament de les terres i la despoblació de les àrees rurals, així com la disminució de la demanda de llenya. Això ha ocasionat l'augment de la superfície de terres boscoses, majors masses combustibles als boscos i la manca de sentit de la responsabilitat de les poblacions locals quant a la protecció dels boscos (a més de la manca de persones per detectar els incendis forestals i encarregar-se de l'extinció ràpida).”

3 L'accessibilitat al bosc. Les causes d'incendis forestals que es deriven de l'acció de l'home són encara més probables quan es facilita l'accés als boscos. L'augment de carreteres asfaltades que

permeten arribar fins al cor d'algunes zones boscoses —fins i tot a moltes de protegides— posa la natura a l'abast del ciutadà conscient però també del desinformat, del destraler i del malintencionat. En les reunions per aconseguir una Agenda 21 de Catalunya, una Catalunya que garanteixi un desenvolupament sostenible, un dels punts que s'assenyalava era “l'obligació legal i ètica (patrimoni d'interès públic) d'inventariar i recuperar la xarxa de camins ramaders, domini públic vertebrador de connectors ecològics i vies verdes d'ús públic”. La qüestió fa de mal resoldre perquè l'accessibilitat també té un vessant positiu: és un punt important per poder extingir els incendis amb eficàcia i rapidesa. Quan el foc ja s'ha començat a estendre, la qualitat de les vies d'accés és garantia d'efectivitat per a la feina dels bombers.

Imatges de l'incendi d'Olèrdola (Alt Penedès), que es va encendre el 13 d'agost. Un grup de veïns s'ho mira de lluny.

4 **Les deixalles.** En alguns dels incendis que van començar a cremar la passada setmana al Principat, la deixadesa d'algunes urbanitzacions va aparèixer com una de les causes que, més que provocar-los, van fer més difícil el control de les flames. Tot i que els ciutadans estan actualment molt més informats de les conseqüències que pot tenir llençar la brossa

L'escalfament del Planeta fa més llargs i més secs els estius

en llocs inadequats, encara es donen algunes actituds incíviques dins o fora del bosc, les quals poden, en un determinat moment, encendre la metxa. A àmbit col·lectiu, la creació d'abocadors incontrolats també pot ser causa d'incendis.

5 **Les línies elèctriques.** Tot i que algunes empreses afirmen que no hi ha una relació provada entre les línies elèctriques i els incendis, les Agrupacions de Defensa Forestal (ADF) asseguren que és evident. Fins i tot, algunes aconseguen recursos gràcies a convenis amb elèctriques: és el cas del que l'ADF d'Osona i Fecsa ja van firmar al 1998 per netejar el sotabosc sota les línies d'alta, mitjana i baixa tensió d'aquesta empresa. Alguns grups ecologistes asseguren que "un 10% dels incendis és provocat per les línies elèctriques" i atribueixen a la mateixa raó bona part del 35% dels incendis la causa dels quals no està identificada. L'any 2001 les companyies elèctriques van rebre 286 denúncies de particulars per l'origen d'incendis; pel mateix període, la Generalitat de Catalunya els atribueix 23 incendis al Principat.

6 **El canvi climàtic.** Els incendis i el canvi climàtic es retroalimenten. Però els incendis encara serien més aviat conseqüència de l'escalfament global que no pas causa, segons el físic i membre del Consell Assessor per al Desenvolupament Sostenible, Josep Enric Llebot. És cert que el tipus de pol·lució que alliberen els incendis és, en part, CO₂ i que, per tant, contribueix a l'escalfament global. Però encara està més clar que el canvi climàtic augmenta el risc d'incendis: "Els estius —explica Llebot— són més llargs i les sequeres més intenses, i això augmenta el risc d'incendi per als boscos." A més, el canvi global està produint una radicalització de l'hivern, amb pluges més sobtades i torrencials. Això implica que l'herba creixi molt més i, en arribar una sequera més intensa del que era habitual, la vegetació s'asseca molt més, conserva molta més energia i, en conseqüència, és més inflamable. Aquest procés és intensificat pel malbaratament dels recursos hídrics: les superpoblades

A l'incendi de Sant Llorenç Savall s'hi va abocar un gran nombre de voluntaris d'arreu de les comarques del Vallès i el Bages. A dalt, alguns d'ells llancen aigua per evitar possibles rebrots, un fenomen que va esdevenir el malson dels treballadors que volien extingir-lo. A sota, un grup de pagesos col·labora en els treballs d'extinció.

ciutats i l'agricultura de regadiu prenen l'aigua als aqüífers, superficials o subterranis, i agreugen l'estrès hídric del medi forestal a l'estiu.

7 Els piròmans. Segons un estudi del grup valencià Invesco Informació Psicològica, són molt pocs els incendis que són provocats per veritables piròmans. Quan ho fan, no és difícil detectar-los perquè senten una veritable fascinació pels incendis, els preparen molt acuradament i, a més, acostumen a conèixer els matei-

**Només un 5%
dels incendis que
es produeixen
a la conca
mediterrània
tenen causes
naturals**

xos que els apagaran. Segons Invesco, els piròmans acostumen a provocar petits incendis per conèixer el cos de bombers i intenten mantenir-hi relació, moltes vegades presentant-se fins i tot de voluntaris. La piromania, segons els mateixos autors, seria un trastorn en el control dels impulsos, caracteritzada per múltiples episodis de provocació de focs de manera deliberada, sense més sentit: no utilitzen l'incendi com a venjança, per interessos econòmics o per còlera.

8 Els interessos econòmics. Els interessos per requalificar terrenys o els de les indústries de la fusta i del paper apareixen sovint entre les possibles causes, molt pocs cops demostrades, dels incendis. Si les raons particulars per urbanitzar una zona poden ser tan diverses com espais no urbanitzables hi ha, els motius de la indústria de la fusta i de la indústria paperera són més improbables. Segons Eduardo Tolosana i Santiago Vignote, professors d'Aprofitament Forestal de la Universitat Politècnica de Madrid, la fusta cremada no té gaire valor per a la indústria paperera, ja que un petit fragment de carbonissa fa aparèixer taques que devaluen tones i tones de paper. Reconeixen que la fusta cremada és més barata però només és interessant per "les indústries menys exigents". D'altra banda, el bosc cremat té una sèrie de característiques que dificulten la recollida i el transport de la fusta i acaben encarint-ne el preu final: "La brutícia i penositat del treball redueixen el rendiment dels treballadors, mentre que les màquines necessiten més manteniment i tenen més avançats." També el transport és més car, ja que les indústries que acaben comprant la fusta no sempre són de la zona: com a exemple, asseguren que "la fusta dels terribles incendis del 1994 a Catalunya i el País Valencià va ser utilitzada en gran part per fàbriques de Galícia i el País Basc".

Finalment, diuen, s'eleva "els costos financers per immobilització del capital invertit, sobretot quan els grans incendis causen un emmagatzematge de fusta molt per damunt de l'habitual."

Àlex Milian